

Theophili Raynavdi Societatis Iesv Theologi, Opera Omnia

Tam hactenus inedita, quàm alias excusa, longo Authoris labore aucta & emendata : Accessit Tomvs Integer Complectens Indices Septemdecim in vniversum Opus, omnium quotquot prodierunt locupletissimos, Qvibus Absolvts Divinae Av Humanae Eruditionis Thesaurus Orbi literato aperitur ; Adiectus est ...

Raynaud, Théophile

Lugduni, 1665

II. Christus Homo, homo homo filius hominis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79582](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79582)

simè S. Ambrosius lib. de interpellatione David versans illud Psalms, *De terra Iordanis & Hermonym è monte modico*. Monstrat enim, esse simul Christum montem magnum, & montem modicum. [Quis est mons modicus, consideremus, ne fortè diuinitas Christi sit mons magnus. Denique *cælum & terram compleo, dicit Dominus*. Si ergo diuinitas Christi mons magnus est, utique incarnatio eius, mons exiguus est. Vtrumque ergo Christus, & mons magnus; & minor. Magnus verè quia *magnus Dominus; & magna virtus eius*. Minor quia scriptum est: *Minorasti eum paulominus ab Angelis*. Vnde Elaias dicit, *Vidimus eum, & non habebat speciem, neque decorem*. Idem tamen & ex magno minor factus, & ex minore magnus factus. Ex magno minor, quia *cum in forma dei esset, semetipsum exinaniuit, & formam serui accepit*. Ex minore magnus, quia dicit Daniel, & lapis qui elisit imaginem, factus est mons magnus, & impleuit omnem terram. Lapis hic qui sit requiritis? agnosce. *Lapidem quem reprobauerant edificantes, hic factus est in caput anguli*. Idem tamen cum & exiguis videretur, magnus erat. Cui rei attestatur Elaias dicens, *Puer natus est nobis, & eius datus est nobis, cuius imperium super humerum eius, & vocabitur magnus consilijs Angelus*.]

Non minùs concinnè & acutè S. Augustinus in Psal. 95. ad illud: *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis*, hanc in Christo magni Dei & omnium Domini, cum tanta paritate & exilitate nostra copulationem, exhibet dicens: [Quis Dominus nisi IESVS Christus, magnus & laudabilis nimis? Nostis certè quia homo apparuit, nostis certè quia in vtero feminae conceptus est; nostis quia ex vtero natus est, nostis quia lactatus est, quia in manibus portatus est, quia circumcisus est, quia hostia pro illo oblata est, quia creuit: postremo nostis quia expalmatus est, conspuus est spinis coronatus, crucifixus, mortuus, lancea percussus est. Nostis quia hæc omnia passus est, magnus est, & laudabilis nimis. Nolite contemnere paruum, intelligite magnum. Paruus factus est, quia parui eratis; intelligatur magnus, & in illo magni eritis. Sic enim edificatur domus, sic eriguntur moles in ipsa domo, crescunt lapides qui ducuntur ad ædificium. Crescite ergo, intelligite Christum magnum, & paruus magnus est, magnus nimis. Finiuit verba, volebat dicere quantum magnus; & si tota die diceret: *Magnus, magnus*, quid magnum diceret? Tota die dicens, *Magnus*, finiret aliquando, quia finitur dies; magnitudo illius ante dies, ultra dies, sine die. Ergo quid diceret? *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis*. Quid enim dictura est lingua parua ad laudandum magnum? Dicendo *nimis*, emisit vocem, & dedit cogitationi quod sapiat, tanquam dicens; Quod sonare non possum tu cogita, & cum cogitaueris, parum erit. Quod cogitatio nullius explicat, lingua alicuius explicat? *Magnus Dominus, & laudabilis nimis*. Ipse, laudetur, ipse prædicetur eius gloria nuntiatur.] Sit ita planè. IESVS CHRISTO, Deo magno, honor & gloria per omnes gentes ac sæcula, ob coniunctas inaudito commercio res adeo dissitas.

38. Possumus & nos cum summa abiectione nostra, conlocare magnitudinem immensitatis, dona gratiæ, & diuinitatis participium conlocaturam. Nam vocamur nos quoque, & imitatur ad præstanda opera iis proportionali quibus Christus magnum se Deum demonstravit, ut vidimus S. Chrysostomus hom. 15. in 1. ad Timotheum. præclare in hoc argumento versatur, his præter cetera [Corpus de terra nobis Deus contulit, ut ipsum & in cælum reuehamus, non ut animam per ipsum ad terram deuehamus. Terrenum est, sed si velimas, effluat ecclesie. Vide quanto nos honore profectus est, tale nobis opus præcipiens. Feci, (inquit,) ego cælum & terram, do tibi quoque creationem. Fac terram cælum, nam potes. Qui facit omnia & mutat, de Deo dictum est: hanc & hominibus potestatem dedit. Sicut aliqui pater charitate plenus pingens, non ipse solus, sed & filium ad parum disciplinam perducere studet. Feci, (inquit,) ego speciosum corpus, do tibi meliorem creationem: Tu bonam fac animam. Dixi ego *germinat terra herbarum virentem, & omne lignum pomiferum*: dic & tu; producat ipsa terra fructum proprium, & exhibet quidquid facere velis. Facio astatem & nebulam, firmo tonitruum, & creo spiritum: Formam draconem ad illudendum ei, hoc est diabolum; nec hanc inuidi tibi potestatem illud tu quoque si vis: Potes enim eum ut passerem vincere. Facio oriri Solem super bonos & malos. Imitare tu quoque: communica quæ tua sunt, & bonis, & malis. Contumelias patiens tollo, contumeliasque parantes, beneficiis prosequor. Imitare etiam tu, nec ita benefacias propter retributionem, neque propter gratiarum adiunctionem. Accendi luminaria in cælo; His splendidiora tu quoque fac accendas: Potes enim: Eos qui sunt in errore, illumina. Maius est illud beneficium quam Solem intueri, me agnoscere hominem facere non potes, sed iustum facere potes, & Deo gratum. Ego substantiam creaturæ tu voluntatem exorna. Vide quomodo te diligam, & in maioribus tibi virtutem dedecim. Videtis dilectissimi qualiter honorati sumus.]

Hæc si præstemus, & tanto respondeamus honori, æmulabimur quantum morte hæc est, magnum Deum; & iidem lineis quibus Christus magnus Deus apparuit, progredientes, audire poterimus quod esse iubemus: *Dij, inquam*, ex D. Basilij ad Valentem responso, nec qualescunque, sed magni, ut magnum Deum cuius soboles sumus, referat magna, nec patre indigna progenies.

CAPVT II.

Christus Homo, Homo & homo; Filius Hominis.

39. Quorsum hoc caput præcedenti sobne-stant, per se evidens est ex structura Christi, quem geminæ gigantem substantiæ, diuinæ & humanæ, expressimus alibi. Et quamuis Homo, non sit Christi attributum, si nōde-

ne præcisè spectetur, sed sic eius pars essentialis; idcirco tamen inter attributa & titulos Christi recensemus Hominem, quia potest ei voci sub-
sterni notio, quæ substantiæ iam constitutæ adueniat, siquæ attributum, vt mox patebit.

Homo quid. In Scripturis, ea vox sæpe probrosa.

Præmittendum ergo est, Hominis notionem, ipsius quoque Philosophis fuisse ambiguam, vt videre est apud Sextum Empir. lib. 2. hypotyp. cap. 7. & in opere aduersus Mathem. in examine scientie Logica: quibus locis varias Hominis notiones à variis Philosophis prolatas adducit, absurdas atque ridiculas. Quo enim alio nomine appellauerim eam Hominis notionem Democrito propositam, *Homo est quod omnes sentimus*. Sic sanè vt rectè argumentatur Empiricus, cum omnes æquè sciamus saxum aut stipitem, esse Homo saxum aut stipes. Nec magis appositæ fuit illa Hominis ex Epicureis notio, *Homo est id quod tali forma externa est præditum, cum animatione*. Vñ quippe interdam sunt bruta, humanam præferentia speciem. Exempla coaceruauit Natur. Theol. dist. 2. num. 54. At Plato effusus Diogeni risum mouit, cum Hominis notionem esse diceret, *animal bipes implume*. Capum namque alium in Platonis scholam coniecit addito eo sommate, ecce hominem Platonis: quibus san-
tis adductus est Plato aliam notionem hominis proponere, his appendicibus appositis, *latis oculis, & capax ciuilibus scientiæ*. Socratem de-
nique (ait ibidem Empiricus), desperasse clarari & accuratam hominis notionem, & ingenuè professum esse, ab alio quàm à se expectandam esse. Nec mirum exequisse hac in parte Philo-
sophos, quippe qui seipso profus ignorarent. Veram autem notionem alicuius vocis subiice-
re, eius est qui rem voce significatam perfecte penetret. Quare germana Hominis notio, ex Scripturis, diuinæ sapientiæ partibus, est repe-
renda.

40. Præmittendum, verò est secundò, nomen *Hominis* in diuinis litteris, accipi non vno modo. Interdum enim probrosa denominatio est Hominem dici, vt notat S. Gregor. 18. Mor. *Perè in fine libri*, tractans illud 1. Tim. 6. *Quem nullus hominum vidit*. Censet enim Ho-
minem cui Deus non patet, non esse absolute quæcumque natura humana præditum, sed eum qui humana & terrena sapit. [Scriptura quippe sacra (inquit S. Pater) omnes carnalium sectatores, *Humanitatis* nomine notare solet. Vnde idem Apostolus quibusdam discordan-
tibus dicit: *Nonne carnales estis*, & secundum Hominem ambulatis? Quibus paulò post subi-
icit: *Nonne Homines estis*? Et vnde alias testi-
monium protulit, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor Hominis ascendit, quæ preparauit Deus diligentibus se. Et cum hoc Hominibus dixisset absconditum, mox subdidit, *quæ autem reuelauit Deus per spiritum suum*, ipsum se ab Hominis vocatione discernens, qui raptus supra Hominem, diuina iam saperet. Eodem modo S. Basilius in Psal. 115. querens, quæ ratione David mendax non fuerit, affirmans omnem hominem esse mendacem, cum & ipse homo esset, responderet. [Homines dicuntur his

qui totos se adhuc occupant humanis istis affe-
ctibus. Nam qui huius carnis perturbationibus euasit superior, si quando continget de rebus vt differat quæ humanius sunt, nimirum is intelligi debet ab reliquorum censu exemptus. Mendacij enim expertus est, qui dixit, *Ego dixi, Dixi estis, & Filij excelsi omnes vos autem sicut ho-
mines morimini*.] S. Hieron. iisdem in eundem Psalm. sententiis, ac ferè verbis vitur cum Ba-
silio. Sed & Richardus Victor. prologo in Cant. ex illa Christi percunctatione, *quem dicunt ho-
mines esse filium hominis*, colligit viros spiri-
tuales (quales erant Apostoli) in Scriptura non dici homines. Ideoque præmissa interrogatione quem homines dicerent esse hominis filium, ait subiungi, *vos autem* quasi ipsi homines non essent, *quem me esse dicitis*? Idem habet Hieron. Matth. 16. & August. serm. 25. de diuers. Viti ergo spirituales, non sunt homines eaque deno-
minatio in Scripturis est probrosa iuxta hos Pa-
tres. Quin etiam idem inter illud apud Ethnicos videmus usurpatum. Sic enim quod narrat in Platonis vita Ficinus, cum Atheniensibus capi-
tale esset adire Aeginam insulam, eamque nihilominus Plato adisset, interceptus, exemptus periculo est, quod cum Philosophus esset, non esset homo.

41. Reduci ad hanc primam hominis deno-
minationem potest, ea in qua S. Dionysius epi-
stola 4. quæ est ad Caium, negat Christum fuisse hominem, sumpta nimirum voce *Hominis*, provt sonat hominem nudum, vel hominem vulgari hominum modo operantem: cum ta-
men Christus, supra hominem quæ sunt ho-
minis gesserit, & ultra humanum modum sub-
stantiam nostræ carnis acceperit, amator ho-
minum supra homines, ac secundum homines ex hominum substantia procreatus, vt eadem epistola dicitur: hunc sensum manifestè ferunt illa ad epistolæ finem. [Si quis ea quæ Christo insunt, dignè & ultra modum capacitatis hu-
manæ mentis discutiatur, animaduertet ea etiam quæ in summa illa sèu benignitate affirmati-
uè dicuntur, vim excellentioris negationis habere reconditam. Namque vt breuiter dixerim, neque homo ille erat, non quasi non homo, huma-
næque conditionis exors, sed veluti ex homi-
nibus, ac super hominem, homo veraciter factus. Iam quoque neque, diuina vt Deus, neque ve
homo humana perficiens, sed Deo homine facto, nouam quandam ac inusitatam ex diuini-
tate atque humanitate permixtam operationem, nobiscum quidem conuersatus, ostendens. Ex-
quid S. Dionysius voluerit, negans Christum, fuisse Hominem; nempe ad nostrum modulum, & provt vox *Hominis* malè audire solet.

Eadem vox, in aliis Scripturis, honorifica.

42. Econtrario autem S. Chrysostom. mul-
totes contendit, *Hominis* nomen ac titulum, perhonorificum esse, etiam ex vñ Scripturæ. vt alicubi res aliter habeat. Annotabo quædam loca selectiora. Hom. 2. de Iobo, tractans illud, *& Homo iste iustus, & rectus, ac timens Deum*, sic scribit Chrysost. [Attende diligenter. Ex-
terni ac profani, hominem definire consue-
uerunt. Quid est Homo? Homo est, inquam, animal rationale, mortale. De his Philoso-
phorum

phorum definitiones consulantur. Scriptura autem non easdem dat definitiones. Sed quid homo? Irreprehensibilis, iustus, verax, & recedens ab omni opere malo: adeo ut qui talium perfectorum officiorum testimoniis non fuerit comprobatus, Homo non sit. Etenim talis, quamvis naturæ characterem ac formam ferat, hunc tamen malitiæ propositum deformat. Audi à Propheta: *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.*

Rursus homilia in illud, *Saulus spirans minarum*, (est 47. tom. 5. Græcol.) quæstus ab initio de nimia concionis infrequentia, quodque cum ciuitas plena esset Hominibus, Ecclesia esset hominibus vacua, subiicit illic hanc correctionem: [Ino verò si verum dicendum est, destituta est Hominibus ciuitas, plena Hominum est Ecclesia. Siquidem *Homines* appellandi sunt, non qui in foro; sed vos qui in Ecclesia versamini; non illi socordes, sed vos diligentes; non illi qui res seculares ad stuporem vsque mirantur, sed qui spiritualia præferunt secularibus. Non enim si quis Hominis corpus ac vocem habeat, idcirco est homo: sed si quis Hominis animam, & affectionem animæ habeat. Porro humanæ animæ tale nullum est iudicium quàm si diuinorum eloquiorum amore ducatur: quemadmodum belluinæ ac rationis expertis animæ, signum & argumentum tale, nullum est, ac si eloquia diuina contempnat.] Probat hoc ex Esaia c. 50. qui contestatus est venisse se in ciuitatem, nec fuisse in ea hominem, nimirum *Hominem* intelligens, qui Deo auscultalet. [Atque (inquit) ut hoc esse dictum intelligas, non ob raritatem eorum qui adessent, verum ob eorum socordiam qui audirent, postquam dixit, *Veni & non erat homo*; subiunxit, *& non erat qui obediret*. Itaque aderant illi quidem, sed adesse non censebatur, quandoquidem Prophetam non audiebant: propterea quandoquidem *venit & non erat homo*; vocauit, *& non erat, qui obediret*, orationem ad elementa conuertit, & ait: *Audi cælum, & auribus percipe terram*. Nam equidem ad homines, (inquit) missus fuëram, ad homines ratione ac mente præditos. Quando autem, neque ratione, neque sensu præditi sunt illi: propterea destituta sensu alloquor elementa.] Esaia adiungit Jeremiam c. 6. [Siquidem ille quoque in medio Iudeorum cætu cum steteret, in eadem illa vrbe, quasi nullus adesset, ita clamabat: *Ad quem loquar, & contestabor*. Quid ais? Cum tantam videas multitudinem quæris, quem alloquuturus sis? Quæro equidem, (inquit) siquidem multitudo corporum est, non hominum multitudo. Corporum est multitudo, qui auditu non pollent. Idcirco etiam adiecit: *In circumeisa sunt aures eorum, & audire non possunt*. Vides omnes istos eo quod non audiant, homines non esse? Ille dixit: *Veni, & non erat homo*: vocauit, *& non erat, qui obediret*: hic dicit, *Ad quem loquar & contestabor*.] Addit denique Christi ipsius suffragium, qui Matth. 4. cum quem agnoscebat verè hominem, negat de solo pane viuere. Ex quo concludit, in potestate bonorum ciuium esse, replere hominibus ciuitatem, eos efficiendo bonos quibuscum versabuntur, quod ait esse illos efficere homines.

43. Denique rem in qua versamur, accuratè

admodum versat, & fusè idem Chrysostomus hom. 23. in Genes. ad illud de Noëmo, *Noë homo iustus*. [Illum solum Scriptura sancta hominem vocare solet, qui virtutem colit: ceteros autem neque esse putat, sed aliquando vocat terram, & aliquando carnem? Hac de causa, Genealogiam iusti narraturam se promittens diuina Scriptura, dicit: *Noë homo*. Hic enim solus homo, ceteri autem non homines, sed humanæ gerentes formam, & ex hominibus in bestias mutati, malitiæ volutatis, generositatem naturæ amiserunt.] Eodem postmodum adducit, quod de Iobo dictum est à Deo, quod non esset ei homo similis in terra. Expedit quoque Genes. 1. hominem dici à Deo conditum ad imaginem & similitudinem; hoc est (inquit) ut imperet & visibilibus omnibus, & passionibus suis. Imperet, non ferat imperium. Itaque quia amissa dignitate magis subditus est, & imperio fert potius quàm imperat; amittit & nomen quod sit homo, & brutorum in se nomina transtulit. Miserrimam peccatoris conditionem, qui ipso quoque hominis nomine priuatur, quod multis exemplis docet. Quod autem in feram trāseatur, eruat ibidē paulo ante, nec dissimile hom. 1. in Ioan. & Isidor. Pelus. l. 2. epist. 135. Insigniter Clemens Alex. initio protrep. & 1. pedagog. ciuit. ubi propterea ait Græcam vocem *ἀνθρώπου*, significare æquè peccatum, & rem absque ratione, siue bestiam.

44. Concinit S. Ambros. lib. 2. de Spiritu sancto; c. 11. docens, Spiritum sanctum & feris homines effecisse, tractans visum S. Petro obiectum Actorum 10. [Spiritu videns Dauid sanctus Propheta, ex feris, nos similes futuros esse cælestium; *Increpa*, (inquit,) *feras sylvas* videlicet significans non ferarum fragoriam curibus, nec bestiarum gemitibus inhorrentem, sed illam syluam de qua scriptum est; *Inuenimus in campis syluam*. In qua sicut dixit Prophetia; *Iustus ut palma florebit, & velut Cedrus quæ in Libano est, multiplicabitur*. Illa sylua, quæ verbi cælestis alimoniam, prophetarum verticibus arborum, concussa defluxit. Illa sylua, ad quam Paulus, lupus quidem raptor intrauit, sed pastor exiuit. Magna igitur gratia quæ cælo terras mutauit, ut *conuersatio nostra*, sicut Apostolus dixit, *in cælis sit*, qui ante sicut fere errabamus in syluis.] Similia passim alij Patres. Videndus nominatim S. Gregorius 24. moral. c. 6. initio, ad illud, *Respiciet Homines, & dicit, peccauit*. Locum mox dabo. Philo item in eodem sensu multus est, l. de Abraham, pag. mibi 307. & Euseb. 7. præpar. cap. 3. & ex externis Epistictus apud Atianum lib. 4. cap. 5.

45. Non est ergo hominis appellatio semper probrosa in Scripturis, sed cum homo possit spectari, & propter ratione præditus, ac ex ea vitam exigens, & propter appetitu sensitiuo beatiis quoque communi in bona sensibilia propendens; per priorem quidem statum, præteritum cum ei accedit exornatio naturæ indebita, dicitur *Homo* cum laude: attento autem posteriori statu, *Homo* quidem dicitur, eo quod illa per appetitum exerratio à recto, fiat per facultatem humanæ naturæ implantatam. Tamen tunc ea appellatio vitio vertitur, quia ducitur à defectu adueniente humanæ naturæ propter rationali, & consequente naturam humanam propter cum brutis conuenientem in profectione,

ratione, bonorum sensibilibus. Ea quippe ratione homo ducitur spiritu ferino & bestiali, cuiusmodi in homine tam multiplex est, quam sunt multiplices in homine passionum sensibilibus, iuxta præclaram Gregorij Nysseni disputationem orat. 1. in illud, *faciamus hominem*, sub finem. [Impera (inquit) Egone in meipso bestias habeo? Tu verò bestias habes, & eas quidem innumerabiles. Plurima in te est bestiarum multitudo. Ac ne me contumeliosum existimes, dic, amabo, parvane bestia est iracundia, quando latrat in corde tuo? Nōne ea est, quovis cane crudelior? Quid? in calido animo tuo dolus latitans, nōne quovis vīro fraudulento facior est? Quid? nōne feta est hypocrisis, vel immanissima? Qui autem impetu rapitur ad contumeliam, nōne scorpis est? Qui præceps ad vindictam, vitionemque fertur, nōne est vipera gravissima? Quid avarus ipse? Nōne lupus est rapacissimus? Nulla in nobis feta non invenitur. Qui fœminarum amoribus infatuatur, nōne furiosus (sunt equi? Equi amatores, (inquit) & emissarii facti sunt: unusquisque ad exorem proximi sui hinniebat. Sic in alicuius feræ naturam quisque convertitur, ut aliquo animi vitio, perturbationeque vincitur. Ex quo fit, ut innumerabiles in nobis sint feræ.] Similiter habentur apud Philonem l. de Noë ad illud, *Nōne videris inusitatus*. Et apud Chrysostomum hom. 3. ad pop. fulsissimè.

Quatenus vox Homo interdum decus, alias probum ferat.

46. Ex his abundè liquet, quorsum aliquando hominis appellatio in scripturis sit probrosa, aliquando autem sit honorifica: nimirum, quia valet in homine, quod cernimus in quibusdam imaginibus biformibus. [Quemadmodum (inquit Nyssenus,) videre est quasdam effigies, in quibus duplex est expressa forma, fingentibus has artificibus magno studio, atque vni capiti geminas vultuum formas insculpentibus, ut eas spectatores quodam cum stupore intueantur: sic mihi & in homine duplex esse similitudo videtur, quarà altera, longè ab altera diffideat. Divinum enim mentis donum quod attinet, pulchritudinem hæc eam, quæ in Deo est, refert. Ceterum qua cupiditates ei quædam insunt, ortæ ex animi morbis, etiam naturæ brutæ cogitatione tenentur. Itaque nonnumquam & ipsa ratio sic obtrufcit, ut ab affectione erga brutam partem victa, quod est in homine præstantissimum, vi deterioris obruat. Nam si quis eo mentis facultatem pertrahit, ut rationem servare morbis animi cogat, ne tum vniuersam naturam in aliam quasi figuram redacta, eximie formæ in imaginem brutam, sit commutatio.]

Hominis porro denominatio labis ac probri expers, non ducitur à nuda humanitate sed à virtute, & vita ad amussim rationis exacta, præsertim si id fiat ex supernaturalibus regulis. De ea quippe S. Bern. ferm. 20. in Cant. & S. Aug. 20. Civit. c. 3. accipiunt illud Eccles. 12. *Time Deum, hoc est enim omnis homo*. Et quia huiusmodi conformatio vitæ ad præscriptum rationis suæ naturalis, suæ supernaturalis, unde denominatio ista hominis dicitur, est aliquid humanitati superadditum & accidentarium, propterea

prædicatum illud *homo*, in hoc sensu sumptum, non est essenziale individui humanæ naturæ, sed accidentarium; & ut vocant *attributum* quæ est notio, illa secundum quam aiebam agendum esse hîc à nobis de Christo Homine.

Christus antonomastice Homo, ob præcellentem virtutem.

47. Hac quippè ratione, Christus Dominus antonomastice *homo* dictus est: eo modo quo plerumque ab eximia virtute, legimus nomen hominis quibusdam singulariter aptatum, ut fortibus ac magno animo viris, illustre quippiam generosè operatis. Sic enim Ethnici quoque autore Philosopho initio 5. Ethnicorum, eum qui in Olympicis palmam retulerat, non vltà vocabant nomine proprio & antiquo, sed absolute appellabant *hominem*. Non dissimili sensu S. Gregorius dictos absolute homines à Iobo significat, iustos eximios, quorum contemplatione confunderetur qui secus fecerant: *Respiciet homines* (inquit Iob,) & *dices peccavi*. In quæ verba sic S. Greg. 24. mor. c. 6. [Eos, à bestis ratio distinguit, non alteri bestiali passionum motu demonstrat: quibus per Prophetam Dominus dicit: *Vos autem greges pascue meæ, homines estis*; quia nimirum illos Dominus pascit, quos voluptas carnis iumentorum more non afficit. At contrà, hi qui carnali affectioni succumbunt; non iam homines sed iumenta nominantur: sicut de quibusdam qui in peccato suo moriuntur, per Prophetam dicitur: *Computruerunt iumenta in stercore suo*. Iumenta quippè in stercore suo computrescere, est carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Non enim esse homines, sed iumenta declarantur, de quibus per Prophetam dicitur: *Vnusquisque ad exorem proximi sui hinniebat*; & de quibus Propheta alius dicit: *Et carnes asinorum, carnes eorum, & fluxus eorum, fluxus eorum*. Vnde & per David dicitur: *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Cum ergo vocentur homines, hi qui iustitiæ ratione suffulti sunt; & irrationalia iumenta nominentur hi qui carnali delectationi deserunt, rectè de hoc poenitente dicitur: *Respiciet homines, & dices peccavi*. Ac si dicatur: Sanctorum virorum exempla conspiciat, atque eorum comparatione se pensans, iniquum se esse deprehendit.] Sic Apostoli iuxta Tertullianum 5. contra Marcio. c. 8. dicti sunt homines, nōque filij hominum, id est, Apostolorum. Exponens enim illud ex Psal. 67. & Ephes. 4. *Dedit dona filiis hominum*, eleganter (inquit Tertullianus) filiis hominum ait, non passim hominibus nos ostendens filios hominum, id est, verè hominum Apostolorum.

48. Aiebam, hac ratione Christum absolute & antonomastice dictum *Hominem*, quod Olympiodorus in catena Iobi c. 3. observavit ad illa verba, *Et nox in qua dictum est, conceptus est homo*. Se enim censuit Iob nomine hominis indignum, qui adeo se præ Christo imbellem agnosceret, ac propè nihil passum: ut propterea S. Augustinus lib. 2. de peccat. merit. c. 11. existimet Iobum qui initio de suis perpeffionibus tanquam valdè magnis quasi expostularat, postea edoctum de iis quæ Christus aliquando passurus erat, erubuisse querelas illas, & in ea

verba erupisse; *Auditu auris audisti re prius*, hoc est aliqua de te confusè subaudiueram: *Nunc autem oculus meus videt te*; Exhibitus scilicet nunc mihi es, passurus immania & atrocissima, pro quibus quæ ego patior, nullius sunt momenti. *Idè ipse me reprehendo, & penitentiam ago in favilla & cinere.* Hæc igitur causa est iuxta Olympiodorum, cur Iob noluerit homo audire, sed id nomen Christo proprium censuerit: ad quem etiam eadem ex causa S. Greg. l. i. in 1. Reg. initio, aptat illud de Elcana dictum, *Fuit vir vnus.*

Dictus eadem ex causa, Homo Homo.

Apud nonnullos præcellentia hæc eximij hominis, expressa censetur in scripturis, quoties homo quasi geminus proponitur. Itaque quod de duplici homine tradunt sacræ literæ, eo isti referunt, quasi homo per virtutem, præsertim supernaturalem, geminetur; siæque homo intra hominem, quorum exterior vilis ac despectus, interior autem speciosissimus sit ac preciosissimus. Philonis verba sunt l. de gigantibus. [Hæc vox homo, iterata, significat non compositum ex anima & corpore, sed virtutibus præditum hominem. Nam hic est ille verus, quem è priscis quidam accensa meridia lucerna, percunctantibus obuiis, hominem aiebat se querere.] S. Macarius pulchrè hom. 15. duos illos homines fecerit, cum ait. [Si quispiam Deum diligit, Deus quoque cum eo commiscet suam dilectionem: & cum semel crediderit in eum, addit illi Deus celestem fidem, & ita euadit homo duplex. Ut igitur ex membris tuis Deo offeras, ille ipse ex propriis, similia membrorum permiscet cum anima tua.] S. Ambrosius idem tradit epist. ad Constantium. [Cum sint (inquit) in vno homine duo homines, de quibus dictum est; *Et si quis foris est, homo noster; corrumpitur secundum desideria erroris; sed qui intus est, renouatur de die in diem.* Et alibi: *Condoleor enim legi Dei secundum interiorem hominem.* Interior est homo noster, qui est ad imaginem & similitudinem Dei factus; Exterior qui figuratus è limbo. Sic denique & in Genesi duas tibi creaturas hominis ostendit, secundò creatum hominem significans.] Proficit Ambrosius de more ex Basilio hom. 10. hexaem. qui duos illos in vno homine agnoscens homines, & locis à S. Ambrosio prolatis stabiliens, concludit; [Introclusum itaque hunc habemus & arcanum hominem, deprehendimurque quantenus esse duplices, ac proinde id verum quod in omnium ore versatur, intus sumus.] Instituit hocum Patrum vestigiis Hesichius l. 5. in Leuit.

49. Præiuerat verò his omnibus Orig. hom. 25. in Num. tractans illud: *Homo homo quicumque voverit votum Domino.* Sic enim in hanc rem differit. [Quæ est ista repetendi nominis causa? Quasi non sufficeret dixisse; *Homo qui voverit votum Domino.* Quid est ergo quod ait, *Homo homo*, & quid sibi velit ingeminata nominis appellatio, non mihi silentio prætereundū videtur. Apostolus docet alium esse interiorem hominē, & alium exteriorem: & illum esse qui renouatur de die in diem secundum imaginem eius, qui creauit eum: hunc verò esse visibilem, qui corrumpitur. Cum ergo veniatur ad istum iam

profectum, vt lex Dei suscipiatur, & vota Domino offerantur: (Vota autem Domino offerre nemo potest, nisi qui habet aliquid in semetipso, & in substantia sua quod offerat Deo) non sufficit iste exterior homo legem Dei suscipere, nec vota solus offerre; non enim potest aliquid dignum Deo habere: sed ille interior est homo, qui magis habet in se, quod offerat Deo. In illo namque est habitaculum virtutum, in illo omnis intellectus scientiæ; in illo est diuinæ imaginis innouatio: qui cum speciem suam, qua ex initio à Deo factus est, recuperauerit, & virtutum redintegratione pulchritudinem prioris formæ receperit, tunc iam potest vota offerre Deo, & tunc iam non homo solum, sed homo homo dicitur. Nam qui interiorem hominem non excolit, qui illius curam non gerit, qui virtutibus eum non instruit, moribus non adornat, diuinis institutionibus non exerceat, sapientiam Dei non querit, scientiæ scripturarum operam non impendit, hic non potest, homo homo dici, sed homo tantum, & homo animalis. Fuit sanè Christus omnium congruentissimè homo homo in sensu proposito: quippe qui ita præferebat obiectum carnis oculis externum hominem, vt præterea haberet insigniter excultum quem Apostolorum princeps nominat absconditum cordis hominem.

50. Non minus concinne, imò ad rem presentem accommodatius, Idem Orig. hom. 3. in Ezech. aliter accipit congeminationē illā (quam res eodē recidit.) Sic enim eam exponit. Ostendamus de Scripturis quomodo quidā homines non sint homines. *Homo in honore posuit, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, & assimilatus est eis.* Ille non est homo homo, sed iumentū homo. Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere ab ira vtrura? Talis non est homo homo: sed serpens homo. Equi in feminas insipientes facti sunt, unusquisque super uxorem proximam suam hinniebat: & iste non est homo homo, sed homo equus. Absit igitur à nobis, vt tales simus, qui mereamur audire non esse nos homines homines, sed aliud quid præter homines. Si enim boni & mansueti sumus, duplicamus hominis nomen, vt sit in nobis non simpliciter homo, sed homo homo. Verissimè ad eum quoque modum Christus, fuit homo homo, quem impossibile fuit (quod nobis quandoque accidit) esse hominem bestiam.

Quid Homo & Homo natus est in ea? Psal. 86.

51. Sunt qui velint, Christo prædictorum modorum alterutro fuisse tributam à Platone husinodi congeminationem Psal. 86. eo versiculo, *Nunquid Sion dixerit, homo & homo natus est in ea.* Quod Appollinaris, & recentiorum non nemo, inter varias de eo loco opiniones adductas à Benzonio ibi cap. 34. & 35. accipit de homine illustri, & antonomastice nomen hominis adepturi. Id verò in nullo aptius cadit quàm in Christum, cuius ibi generationem describit, grauissimi Patres & Interpretes diligenter habent. Imò Bellarminus non patitur eum locum aliter accipi quàm de Christo: sed negat eum geminata denominatione hominem dici quod primo loco posita vox homo, in eo versu iungatur cum verbo dicit. Quia tamen Genebrardus

barbarus & alii Hebraici idiomatis peritissimi, aliter interpungunt, & verbum dicit, abiungunt à voce homo: eandem interpunctionem retinens, existimant eo loco Psalmi 86. (qui per admirationem ut Paulus Burgenfis recte monuit, legendus est,) designari humillimum statum quem Christus ad nos veniens admauit: ita ut sit sensus; Nunquid Sioni dicitur homo in ipsa natus est, (& quidem homo abiectissimus ac miserimus externa specie,) qui illam ipsam Sionem in qua natus est, sua omnipotentia fundavit. Qua ratione congeminatione adhibita, pertinet ad misericordiam, hominis nomine connotata, expressionem illustriorem. Et fuit profecto res omnem admirationem superans, quod Rex gloriæ usque eò se deiecerit, ut propter nos, homines, tantula, vitro fragilior omniumque arduosissima esse voluerit, & quid in statu despiciatissimo qui nunquam ulli mortali obtingit: ut propterea ad eius prænotionem exclamarit Propheta, *Et homo est, & quis cognosces eum?* Et alibi, *Quiescite ab homine cuius spiritus in navibus eius, quoniam excelsus reputatus est ipse.*

Christus cur se toties dicat Filium hominis.

52. Habemus ex his, aliam præter superius adhectas, notionem attributalem vocis homo, prope de Christo dicitur. Nempe quatenus designat non nudè hominem, (quo pacto esset predicatio essentialis,) sed hominem egenum & calamitosum. Eam quippe significationem vocis homo, esse Hebraeis quasi proverbialem, testè aduertit Delrio adagiali 214. veter. Testam. prolatis in eam rem plerisque sacris & profanis testimoniis, quibus appetit continetur quod dixi. Et quia Hebraeis, *Filius hominis*, (ut item Delrio observavit,) idipsum sonat quod homo imbecillis ac miser; habemus ex dictis, quo germano sensu Christus toties in Evangelio nominet se *Filium hominis*. Quo facillè liceat trahere omnes illos, qui aiunt Christum se dicere, *Filium hominis* frequentissimè, ut humilitatem nos doceat, dum consideramus, quod nomen subieci voluit, & quo se deiecit nostri causa. Legere est eam interpretationem apud Hieronymum in c. 25. Proverb. ad illud, *Gloria Dei est celare verbum*: ac pulchrè apud Rupertum in c. 3. Ioan. ad illud, *Filius hominis qui est in celo*. Quanquam addit aliam insuper frequentatè à Christo denominationis illius rationem, ex eo ductam quod voluerit Christus ea appellatione se nobis insinuare, ut fratrem & proximum nobis. Eam quippe causam fuisse ait, cur Verbum voluerit homo ex homine fieri, cum potuisset humanitatem creare, eamque assumere non contracta illa erga nos proximitate, quam generatio illa similis nostræ nobiscum intulit. Laudo sensum pietatis, sed prior expositio videtur simplicior; eamque firmant quæ latius attulimus tractantes causam Christi effectivam.

Usus Doctrinae.

53. Est quod in hac meta, benignitatem Verbi Dei suscipiamus, & glorificemus. Voluit enim fieri homo, & homo homo, ac filius hominis, id est, res despiciatissima & abiectissima, ut nos

efficeret Deos. Audi Origenem hom. 2. in diversos, *sub finem*. [Ad hoc Verbum in carnem descendit, ut in ipsum caro, id est homo crederetur, per carnem in Verbum ascenderet, ut per naturalem Filium vnigenitum, multi filij efficiantur adoptiui. Non propter seipsum, Verbum caro factum est, sed propter nos, qui non nisi per Verbi carnem, potuissimus in Dei Filios transmutari. Solus descendit, ut cum multis ascenderet: De hominibus facit Deos, qui de Deo fecit hominem.] Eadem habet S. Chrysostomus hom. 2. in Matth. ad illud, *Liber generationis IESU CHRISTI*. Collinat eodem S. Augustinus tract. 25. in Ioan. tractans illud Christi de seipso. *Hunc enim Pater signauit Deus*, quod sic glossat. [Iste & Filius hominis, & Filius Dei est. Iste homo etiam Deus est. Alio loco interrogans discipulos ait, *Quem dicunt esse homines filium hominis?* Et illi, *Alij Ioannem, alij Heliam, alij Hieremiam, aut unum ex Prophetis*. Et ille, *Vos verò quem me dicitis esse?* Respondit Petrus, *Tues Christus Filius Dei viui*, ille dixit se filium hominis, & Petrus eum dixit Filium Dei viui. Optimè ille commemorabat, quod misericorditer exhibuerat. Ille commemorabat, quod in claritate permanebat. Verbum Dei commendabat humilitatem suam, homo agnoscit claritatem Domini sui. Et reuera fratres, puto quia iustum est: humiliavit se propter nos, glorificemus illum nos, Non enim filius hominis propter se est, sed propter nos.

54. Attexenda insuper est Philonis Carpathij consideratio ad illud Cant. 7. *Coma capitis tui, sicut purpura*. Vbi, immanis ingratitude reos agit, homines qui Deum hominem & filium hominis factum, vix meminerint; gratissimoque animi sensu non colliquecant, ea ex causa. Hæc enim ait præter cetera. [O incomparabilem vim amoris! ô summam bonitatem! ô infinitam sapientiam! Quid te mouit ad hominem creandum? Quid rursus ad eundem redimendum. Solus amor, quo cuncta ex nulla subiecta re creasti. Hæc quæso parumper animaduerte ingrati, hæc cogitate superbi, hæc meditemini avari. Videte carnales, an maior vlla vis amoris esse possit, quàm quæ Domini nostri Iesu Christi erga nos fuit, extratque quotidie, & durat æterna. Deus immortalis, æternus, immutabilis, omnipotens, creator omnium, ac rector, summa sapientia, cui cælum sedes, & terra scabellum pedum eius, qui cuncta pugillo virtutis suæ continet, nullius egens, amore victus hominis, è cælo descendit: veterum virginis ingressus, humanitatem nostram, imò suam (ipse enim nos fecit, non ipsi nos,) assumpsit, factus aliquando perfectus homo, idemque mortalis, qui semper increatus est, & immortalis; factus patibilis qui semper immutabilis, ut nos ab sempiterna morte redimeret, quam sua ipsius culpa primus ille parens omnium Adam, sibi met & cæteris de se nascituris infelicissimè intulerat. Nos tamen immemores, nos ingrati atque superbi, tot ac tanta tamque immensa summi Dei beneficia, facillè obliuiscimur, atque negligimus. O miseri planèque calamitosi, quicumque Christianorum non hæc assidue recordantur, eorumque auctorem Deum ipsum optimum maximum, non sanctissimè colunt, ac prædicant.]

S. Chrysostomus, in ipsis quoque vocibus
B 3 deno

denominantibus, magnam vim facit homil. in illud, *Asitis Regina*. [Nomina (inquit) diuina sunt, & humana. Accepit à me ipse Dominus, & dedit mihi. Dicit proinde. Da mihi tua, & accipe mea: meorum indigentiam habes, nullius ego rei sum indigus, sed tu. Substantia siquidem mea, incorrupta, nec villo æuo labefactanda perseverat. Tu autem homo es corpori consertus. Cuiusmodi sunt quæ à me accipit, quales item assimilationes: Ipse Deus cum sit, me etiam vocavit Deum: Illhic natura rei, hic honore nominis. *Ego dixi Dii estis, & Filij excelsi omnes*. Verba quidem sunt hic; illhic verò rerum natura. Vocavit me Deum; hoc enim me dignatus honore est. Vocatus est ipse homo, vocatus est idem filius hominis, via, ianua, petra. Hæc à me accepit. Quæ autem verba mihi dedit, illa à sua ipsius natura est mutatus.]

55. Docemur verò insuper ex dictis, Christi humilitatem demississimam consecrando, si quæ in nobis sunt eximia & splendida, præmere. Si enim Christus qui rapinam non arbitrabatur esse se æqualem Deo, de diuina tamen profapia ferè tacebat; nec nisi rarò, hoc est cum necessitas boni nostri & honoris paterni ita ferebat, agere de ea audiebat; ut quid nos eximia nostra, si quæ sunt, perpetuò iactare ac exponere non erubescimus? Socratem refert S. Cyrillus lib. 6. in Iuliam. à medio, non cessasse de patre marmorario, & de matre sua obstetrice loqui; (vnde suffundantur necesse est, qui obsecrum genus quibus possunt artibus celant alios) non tamen ea humilitas, ad Christi humilitatem pertigit. Verè enim Socrates iis parentibus ortus erat. At Christus ignobilitatem generationis humanæ, illustrare in immensum poterat, prolatis diuinis natalibus, de quibus tamen sobriè admodum, nec nisi adactus necessitate, locutus est. [His auditis abscondamur, quod ab eo tantum distamus quem imitari iubemur.] Verba sunt Chrysostomi per aliam occasionem hom. 80. in Ioannem, hic maxime apta. Quantum enim est quod Christianorum plerique, non modò publica esse cupiunt vera decora queis potiuntur, quoad natales aliæque ex sensu carnis illustra, sed etiam eminentis titulis splendere studiosè nituntur supra verum? Et prouecta est ad fastigium vsque, iniquitas ea in parte: quandoquidem ut non semel deplorant Ascetici, ad eos quoque qui mundo in speciem calcato institutis perfectioribus adhæserunt, pertigit contagium, quibus iure illud occinas. *Argentum tuum versum est in fecuriam*.

CAPVT III.

Christus, Bonus, Bona, Bonum.

56. Cui titulo *Magni Dei*, & cum titulo etiam *Hominis Dei*, nexus & complicatus est titulus *Boni*. Nam ut ipse Christus apud Matheum c. 10. dixit, *Nemo bonus nisi vnus Deus*. [Quod ideo Dominus dixit, (ait Facundus l. 6. c. 3.) ut admoneret illum, Deum se credere, si vellet eum verè bonum confiteri, quia tanquam cordis inspector, videbat ab eo se hominem tan-

tummodò, non etiam Deum credi. Quamuis ergo videatur quibusdam Hæreticis, non intelligentibus, bonum se negasse; Catholicis tamen intelligentibus, Deum se insinuas, magis apparet.] Eadem autem imperfecti operis in Matth. hom. 33. qui in hoc puncto est omnino Catholicus, & ab Arianis qui opus illud variis locis inquinant, planè auersus. Ait itaque de Christo agente cum Phariseo, qui eum vocauerat Magistrum bonum, [Laudem sibi oblatam ab eo repulit, quia non quasi Deum, bonum; sed quasi hominem, bonum eum dicebat: quod non fecisset, si ille quasi Deum bonum, bonum eum dixisset. Et verè quantum ad Iudæos, qui vnum Deum colebant, & Christum Dei Filium non agnoscebant, nemo erat bonus, nisi vnus Deus. Apud fideles autem, sicut vnus Deus Pater, est bonus; sic & vnigenitus Deus nihilominus bonus est. Puto autem, si dixisset etiam *Magister Sancte*, aut etiam *Iuste*, similiter respondisset; quid me dicis Sanctum aut Iustum? Nemo Sanctus, nisi vnus Deus, nemo Iustus nisi vnus Deus.]

Non modò autè Christus quæ Deus est, bonus est, sed etiam S. Augustinus l. 1. de Trinit. c. 4. fusè prosequitur, denominationem *boni* in Christum Deum & hominem, simpliciter non cadere: quia quamuis Christus in iudicio sit futurus bonus rector cordis, tamen à malis quoque videbitur, quibus bonus non erit. Solus Deus, omni ipsum videntis est bonus. Concinnant varij Patres, cum in disputationibus aduersus Arianiam, illud Christi responsum in eius diuinitatem impie intorquentes; ut S. Hilarius. l. de Patris & Filij vnitatis, & l. 9. de Trinit. Epiphanius. hæc. 69. Nyssenus latè orat. 10. (imo 11.) in Eunom. Tum in caput 19. Matthæi, vel 18. Lucæ, aut 10. Marci, quibus illud Christi dictum refertur. Itaque tantum abest, ut quicquam Arianis in eo Christi responso letatur aut metatur, ut potius validissime ex eo constentur.

Christi etiam quæ Dei hominis, bonitas explorata.

57. Non est tamen præsentis instituti, Christum quæ Deus est, bonum monstrare. Idque præstare, hominis propè fuerit otio abotenti, si ad confirmationem, & non ad expressionem & suauitatem tantæ bonitatis referatur dispositio, in quam Arianorum inportunitas Patres plerumque abripit, vel renitentes. S. Ambrosius splendide id exequitur l. 2. de fide c. 1. Siomachatus ipso capitis initio, in sacrilegam de verbi Dei bonitate disceptionem. Cadit autem huc perbellè, elegantissima apud eundem Ambrosium serm. 9. in Plal. 118. Dei, atque adeò diuini Verbi expressio, specie pulcherrimæ arboris, cuius fructus sunt Angeli, fructus item rationabiles homines; (quos ait esse sanctos significans qui vitis ferdent, & ut irrationabilia animalia vitam exigunt, homines non esse, sed adopertas specie humana bestias, ut loquitur c. 1. allegato:.) præterea eiusdem arboris fructus sunt, qui nascuntur in terra: fructus denique, virtutes hominum. Ex qua tam eximiorum fructuum enumeratione, concludit S. Ambrosius secundum Euangelicam regulam, bonum esse Dominum, quia arbor bona bonos fructus facit.